

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ
ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

Матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції

м. Харків, 15 квітня 2016 року

У двох томах

Том 1

Харків
«Право»
2016

УДК 347.963
ББК 67.72
П78

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
асистент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент Я. О. Ковальова;
асистент Ю. О. Ремескова

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

Проблеми реформування прокуратури : матеріали всеукр. наук.-
П78 практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич
(голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. –
224 с.

ISBN 978-966-937-018-1

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми реформування прокуратури», яка відбулася 15 квітня 2016 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців у галузі теорії прокурорської діяльності, практичних працівників органів прокуратури та суду. До збірника включено доповіді учасників конференції з різноманітних аспектів організації і діяльності прокуратури.

Для науковців, викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, практичних працівників органів прокуратури, суду, інших правоохоронних органів, адвокатів та усіх, хто цікавиться проблемами прокуратури.

УДК 347.963

ББК 67.72

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)
ISBN 978-966-937-018-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2016

Використана література

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print1443728399962135>
2. Про прокуратуру [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 11.
4. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Sud_statustuka_Zvit_2015/.
5. Доступ до правосуддя в контексті конфлікту в Україні [Електронний ресурс]: Тематичний звіт ОБСЄ (грудень 2015 року). – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/212321?download=true>.
6. Архів прокуратури Харківської області. – 2015. Наряд № 09/1-17-15.

Сакара Н. Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Відповідно до ч. 2 ст. 3 ЦПК України у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, або державні чи суспільні інтереси. До складу таких суб'єктів згідно з ч. 2 ст. 45 ЦПК України відноситься й прокурор, тому його участь у справі слід розцінювати як інститут, який поряд з судовим представництвом, дає можливість захищати права, свободи та інтереси інших осіб. При цьому в науці цивільного процесуального права доведено, що прокурор займає самостійне процесуальне становище у цивільному процесі, не підміняючи собою інших суб'єктів.

Наведене дає можливість критично оцінити ряд положень як нині діючого законодавства, так і проекту Закону України «Про внесення змін

до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» (надалі – проект Закону), підготовленого робочою групою з реформування процесуального законодавства, яка створена Радою з питань судової реформи при Президентіві України.

По-перше, абз. 2 ч. 2 ст. 45 ЦПК, редакція якого збережена в проекті Закону, закріплює, що прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній заяві (заяві) самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. У разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі прокурор набуває статусу позивача. Однак така «підміна» є неприпустимою. Так, процесуальне становища прокурора як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин істотно відрізняється від процесуального становища позивача. Хоча прокурор і бере участь у процесі від власного імені, але він завжди захищає права, свободи та інтереси інших осіб, а не свої власні. Його участь у цивільному процесі обумовлена прямою вказівкою в законі, а заінтересованість носить державно-владний неособистий характер. На нього не поширюється законна сила судового рішення. Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 30 ЦПК за загальним правилом позивачем у цивільному процесі може бути держава. Надання їй такого процесуального становища ніяким чином не пов'язано з наявністю чи відсутністю органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Згідно з ч. 4 ст. 38 ЦПК такі органи лише представляють державу в межах їх компетенції через свого представника. Тому абз. 2 ч. 2 ст. 45 ЦПК щодо набуття прокурором статусу позивача необхідно виключити.

По-друге, існує незгодженість між ч. 2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» та абз. 3 ч. 2 ст. 45 ЦПК. Так, ч. 2 ст. 23 вищезазначеного Закону встановлює, що прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист. З наведеної норми випливає, що прокурор може звертатися до суду в інтересах зазначених осіб лише

за умови, якщо їх законні представники не виконують або неналежним чином виконують свої обов'язки. Натомість друге речення абз. 3 ч. 2 ст. 45 ЦПК вказує, що для представництва інтересів громадянина в суді прокурор також повинен надати документи, що підтверджують недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність відповідного громадянина, а також письмову згоду законного представника або органу, якому законом надано право захищати права, свободи та інтереси відповідної особи, на здійснення ним представництва, тобто прокурор повинен отримати попередню згоду законних представників на представництво інтересів такої особи.

По-третє, наведена редакція абз. 3 ч. 2 ст. 45 ЦПК по суті створює передумови для перетворення прокурора на судового представника, оскільки перш ніж звертатися до суду, він повинен отримати письмову згоду законного представника особи. Відсутність такої згоди за логікою законодавця має унеможливлювати захист інтересів неповнолітньої, недієздатної чи обмежено дієздатної особи прокурором. Однак прокурор не може і не повинен підміняти законного представника, тобто виконувати замість нього обов'язки, оскільки його процесуальне становище істотно відрізняється від процесуального становища представника. Так, прокурор не перебуває з особою, на захист прав, свобод та інтересів якої звертається до суду, в будь-яких правовідносинах й не пов'язаний її позицією та позицією її законного представника. Його повноваження визначаються суто його компетенцією. Таким чином, на наш погляд, прокурор не повинен отримувати письмову згоду законного представника, а, навпаки, має доводити невиконання чи неналежне виконання останнім покладених на нього обов'язків.

По-четверте, абз. 2, 3 ч. 4 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» передбачають, що прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва. У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень. Однак процесуальне законодавство не закріплює процедуру, в межах якої відбувалося б таке підтвердження. Так, суддя протягом трьох днів з моменту надходження позовної заяви повинен вирішити питання про відкриття провадження у справі або про відмову у її відкритті (ч. 4 ст. 122 ЦПК). У разі, якщо в позовній заяві, поданій суб'єк-

тами, що діють на захист прав, свобод та інтересів інших осіб, не зазначена підстава їх звернення, суд залишає таку позовну заяву без руху та надає строк для усунення недоліків (ч. 7 ст. 119, ч. 1 ст. 121 ЦПК). Відсутність взагалі підстав для звернення таких суб'єктів тягне за собою постановлення ухвали про повернення позовної заяви (п. 3 ч. 3 ст. 121 ЦПК). Ухвала ж про відкриття провадження у справі може бути оскаржена лише у разі недотримання правил підсудності. Таким чином, з метою узгодження положень Закону України «Про прокуратуру» з нормами ЦПК абз. 2, 3 ч. 4 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» має бути виключений.

Сапін О. В.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, докторант Національної академії прокуратури України

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Прийняття у 2014 році Закону України «Про прокуратуру» [1] мало на меті оптимізацію вдосконалення правового статусу, функцій і повноважень прокуратури України та приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами [2]. Водночас така оптимізація функцій і повноважень прокуратури України не мала обмежуватися на рівні прийняття зазначеного Закону, а потребувала істотного правотворчого процесу щодо інших законодавчих актів. Слід відмітити, що Законом України «Про прокуратуру» було внесено зміни до окремих положень КПК України [3]. Однак зазначені зміни стосувалися у більшості випадків перенесенні нової термінології Закону, а саме закріплення у Кодексі таких понять як «керівник місцевої прокуратури», «керівник регіональної прокуратури», «прокурор вищого рівня» тощо. Таким чином очікуваної трансформації функцій та повноважень прокурора у кримінальному процесі так і не відбулося. Більш того, практичне застосування положень КПК України вже на час прийняття Закону виявило чисельну кількість проблемних питань під час процесуальної діяльності прокурора, які мають вирішуватися лише на законодавчому рівні. Саме тому слід звернути увагу на окремі з них.